

ja kaunid kombed võlusid kõiki ning kelle tegi tugevaks ja vastuhakkajaks suur armastus, siis Maimu Berg on andnud Barbarale sootuks teise karakteri. See on pigem kapriisne ja saatanlik kui vaga, tema kombed on pigem jultunud kui kaunid jne. Kuid siis, kui Barbara on hakanud Bonniust tõsiselt armastama, muutub siingi kõik ja Barbara on valmis enne surema, kui oma armastusest lahti ütleva. Teisiti on «Kirjutajates» ka Barbara ja Bonniuse kokkusaamise (või õigemini kokkuviimise) lugu. Näitena katkend Bonniuse ja Johann von Tödweni kõnelusest:

«Põgeneda, ütlete teie, mis häda on mul selle naisega põgeneda, pealegi nii väikese tasu eest. Ma parem abiellun temaga.»

«Te olete hull! Te pole ju aadlik. Te vist pole kuulnud, et on olemas Pärnu leping. Teid lihtsalt tapetakse!»

«Te ei lase mind tappa. Ilma minuta te temast nii kergesti ei vabane, teate seda väga hästi. Olgu, oletame, et ordu-meistrit ei õnnestu pehmeks rääkida ja Pärnu leping seab meid ohtu. Aga mistarvis mul siis koos temaga põgeneda? Pätt on ju nagunii tehtud. Ma lähen parem üksi.»

«Seda sa ei tee! On tarvis, et te põgenete koos, see on usutavam ja... ja... inimlikum.»

«Teie räägite mulle inimlikkusest! Inimlikkus on kallis lõbu, te pakute liiga vähe. Kolm korda nii palju. Ja ka siis ei põgene me enne, kui sood on jää all ja lumi maas.»

«Kolm korda nii palju! Mees! See on ju teie terve aasta palk!»

«Ja sedagi on vähe. Kas te arvate, et see teie suur kõrgesti-sündinud preili minusugusele mehele midagi pakub? Mida on tal pakkuda? Süütust pole tal ammuilma enam. Tema armastus on ära kulutatud, ta hing tühjaks jooksnud. Mina tunnen naise ja tean, kui palju naine võib anda. Teie naise vennatütrel ei ole midagi pakkuda. Iga süütu talutüdruk on kümme korda rohkem väärt. Lisaks kõigele on preili veidrik. Kümblustuba, kus ta mul tundide kaupa toobris liguneda laseb, ta rumalad jutud, igavad targutused. Te teate sama hästi kui mina, mida tal anda on. Ta ilu on närbumas, kui seda üldse olnud ongi. Tema meeletu andumus on mulle väsitav, isegi tülgastav.»

Ooperi kirjutamise mõte tekkis 1966. aastal, kui Eduard Tubin viibis Tallinnas oma balleti «Kratt» etendusel. Tolleaegne teatri muusika- ja kirjandusala juhataja Arne Mikk — praegune peanäitejuht ja käesoleva ooperi lavastaja — tegi heliloojale ettepaneku uue ooperi loomiseks ning pakkus aineks välja Aino Kallase novelli.

Helilooja oma kirjas Arne Mikule (25. mai 1967) leidis, et «pole vist enam paremat ainet ollagi, mis mulle ooperiks sobiks. Mul on isegi muusikaline põhiplaan klaar, niipalju kui tarvilik on, et tööd alustada ja ette näha, kuhu see lõpeb. Sest oli ju nii lihtne Teiega vesteldes määrata algpunkt: ball ja sealt peaaegu sirgjooneline suund jääauguni. See paratamatus nõuab teatud muusikalist vormi, mida ma oma teades päris hästi valitsen — chacconne, vana tants, mida tol ajal ballidel küll ja küll tantsiti, kuid mis ooperis võtaks endale põhilise tähenduse sellel moel, et see tuleb teatud puhkudel tagasi, näit. kohtumõistmisel ja ka jäl. Niimoodi saab see tervikuks ja seda mulle vaja ongi, et tööd kindlas suunas läbi viia. Samal ajal, või õigemini rööbiti, kerkib aga üles teine suund, humaansus, mis koos inimesega areneb — üks jääauguni, teine avalikuks vastuhakuks.

Näete, et muusikalise töö aluseks mul on põhiline konstruktsioon olemas ja kuna see nii on, pole mõtet arutama hakata mõnd teist ainet, teisi võimalusi, ei, andke mulle Barbara!»

Libreto kirjutamine anti Jaan Krossile. Esimene teksti variant oli veidi lühike ja 1967. aasta septembris tuli helilooja taas Tallinna, et kõiki probleeme arutada nii libretisti kui ka tookordse lavastaja Udo Väljaotsaga. Jaan Kross kirjutas esimese pildi uue variandi valmis paari päevaga ja Tubin sai tööga alustada. Oktoobris jõudis Rootsi kogu tekst ja töö intensiivistus.

Ajalhele «Teataja» antud intervjuus 19. novembril 1968. aastal räägib Eduard Tubin ooperi valmimisest nii:

«Tegin iga päev tugevasti tööd skitseerimise ja klaviiri puhtalt väljakirjutamisega, mille lõpetasin käesoleva aasta jaanuari lõpuks. Alustasin kohe instrumenteerimisega ja 1. juunil lõpetasin partituuri.

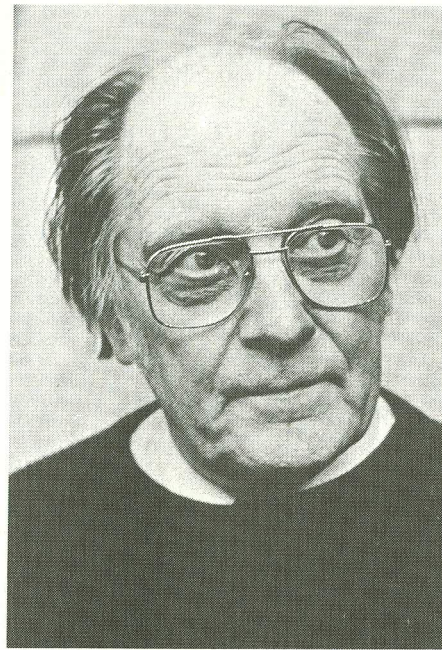
Selle valmimise ajal selgusid mulle mõned puudused klaviiris, mida nüüd partituuri järele kohendasin ja klaviirile samuti lõpliku kuju andsin. Esimene klaviir pole seega enam mitte õige ega partituuriga täiesti ühtuv. Partituuri kirjutades

tundusid mulle mitmed asjad hoopis selgemad ja mõtlesin koguni, kas poleks õigem olnud enne partituur kirjutada ja selle järele klaviir valmistada. Kokku võttis ooperi valmimine kaheksa kuud.

Oli tunne, et ooperit tuleb ruttu ja ühe joonega kirjutada, muidu ähvardab niit käest kaduda. Proovisime abikaasaga praktiliselt mitmeid kohti — näiteks koht, kus tagaajajad leiavad magava Barbara ja ta mõõgapuudutusega äratavad, seal võtsin kella järele aega, kui kaua Barbara virgumine ja situatsiooni taipamine aega võtab, enne kui ta alistunult laulab: «Lähme». Selle aja tuli muusikaga täita».

Ooperi muusikalisest ülesehitusest rääkis helilooja samas intervjuus:

«Terve ooper põhjeneb õieti ühele teemale. See üheksast noodist koosnev passacaglia esineb alul põhikujus, siis tagurpidi, peegelpildis, peegelpildi tagurpidises kujus jne. Tegin seda kõigepealt oma tuju pärast, et näha, mida saab teha ühe teemaga, ent leidsin ka, et Aino Kallase novellis on nagu pidev minek — pulmast kuni jääauguni. See minek on järjekindlalt läbi viidud, mispärast püüdsin anda ka muusikaliselt vastava struktuuri. Küsimus seisnes veel selles, et kuidas teemat nii varieerida, et ta iga situatsiooni iseloomustaks».

JAAN KROSS sündis 1920. aastal Tallinnas. Kõrghariduse omandas Tartu Riiklikus Ülikoolis, mille õigusteaduskonna lõpetas 1944. aastal. Kutseline kirjanik 1954. aastast. Avaldanud rea luulekogusid. Tema mõtte-

lüürikasse kalduv, nõrke stiili ja värske kujunditega looming mõjutas eesti luule uuenemist 60-tel aastatel. On kirjutanud terve rea ajalooainelisi proosateoseid («Neli monoloogi Püha Jüri asjus» 1970, «Michelsoni immatrikuleerimine» 1971, «Klio silma all» 1972, «Kolmandad mäed» 1975; romaanid «Kolme katku vahel» I—IV (1970—1980), «Rakvere romaan» 1982, «Keisri hull» 1978, «Professor Martensi ärasõit» 1984, «Wikmanni poisid» 1989 jt.) ja kirjandusteoreetiliste, -kriitiliste artiklite ning sõnavõtude ja arvamuste kogumikud «Vahelugemised» (1974—1986). On tõlkinud Béranger', Brechti, Gorki, Gribojedovi, Heine, Shakespeare'i, Rostand'i jt. loomingut.

Teatritele tehtud töödest jõudsid RAT «Estonias» lavale J. Krossi libretole kirjutatud ooperid (E. Tubina «Barbara von Tisenhusen» 1969 ja E. Tambergi «Cyrano de Bergerac» 1976) ning tema tõlgitud Puccini lühiooper «Gianni Schicchi». 1986. aastal esietendus «Estonia» trupiga Tallinna Raekojas tema libretole (Arne Miku idee järgi) A. Põldmäe «Raeooper».

1971. aastal omistati Jaan Krossile Eesti NSV teenelise kirjaniku ning 1985. aastal Eesti NSV rahvakirjaniku aunimetus, Helsinki Ülikooli audoktor 1990. a.

Lavastusala juhataja — Jaan Mikkel
Dekoratsiooniala juhataja — Külli Root
Kostüümiala juhataja — ENSV teeneline kultuuritegelane
Leida Tallo
Jumestusala juhataja — Maimo Tamreigas
Rekvisiidiala juhataja — Karin Lindmaa
Butafooria — Maris Merilo, Johanna Ranne
Valgustus — Evald Radik
Pealavameister — Heino Lillipuu

Kava koostas — Pille Palm

Kava esikaane siseküljel — Eduard Tubin «Barbara von Tisenhuseni» esietendusel 4. detsembril 1969. a.

Kava esikaanel — Tisenhusenite sugukonna vapp, mille keskne kujutis — härg — oli nende kilbimärgiks juba ligi 700 aastat

Tagakaanel ja siseküljel — saksa maalikunstniku ja joonistaja Hans Holbein juniori (1497/98—1543) joonistused seeriast «Surmatantsud» (u. 1525). Fragmente sellest seeriast on kasutatud praeguse lavastuse dekoratsioonielementidena.

